

ΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Ε΄ ΑΙΩΝΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ ΠΡΟΣ ΕΝΩΣΙΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Μετὰ ἐνὸς καὶ πλέον αἰῶνος διακοπὴν πάσης ἐπισημοῦ ἐνεργείας πρὸς ἔνωσιν τῶν ἀπεσχισμένων Ἐκκλησιῶν, ὁ ΙΕ΄ αἰὼν ἐπαναφέρει τὸ ζήτημα τοῦτο ζωηρότερον ἐπὶ τοῦ τάπητος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου. Ἐπρυστάνευσαν δ' εἰς τοῦτο ἐκατέρωθεν λόγοι οὐχὶ θρησκευτικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ μόνον πολιτικοῦ ὑπολογισμοῦ· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀποτελέσμα ταύτης τῆς ἐνεργείας ἦτο ἐνεελῶς ἀρνητικόν, εἰς μὲν τὴν Λυτικὴν ἐκκλησίαν μὴ ἐξασφάλισαν τὸ ἀπὸ τοῦ ἀνατολιμοῦ χριστιανισμοῦ κῶρος εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν πρὸ μικροῦ ἐπιφανείσαν Ἀναγέννησιν, εἰς δὲ τὸ ἑλληνικὸν Κράτος τοῦ Βυζαντίου μὴ παρατεῖναν τὴν ζωὴν διὰ τῆς ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς Δύσεως πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς βοηθείας. Πλὴν τοῦ ἀρνητικοῦ ὅμως τούτου ἀποτελέσματος, οὐδ' αὐτὸ τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποπειρῆς κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα παρεστάθη μέχρι σήμερον ὑπὸ τὸ πλήρες φῶς τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Εἶνε γνωστὸν πῶς μέχρι τοῦδε ἀπὸ τοῦ ΙΕ΄ ἤδη αἰῶνος ἐξετέθησαν ἐν τῇ Δύσει τὰ κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντία Σύνοδον, τὸ τελευταῖον στάδιον τῶν ἀπὸ τοῦ 1416 ἐνωτικῶν διαβημάτων, καὶ ἐδημιουργήθη δῆθεν νομικὴ βᾶσις τῶν μέχρι τοῦδε ἀπέναντι τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς ἀξιώσεων τῆς Ρώμης, ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ (1869 - 1870). Καὶ διεφωτίσθη μὲν ἐπαρκῶς κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν κατὰ τε τὰς λεπτομερείας καὶ ἐν τῷ συνόλω τὸ ἔργον τῆς εἰρημένης Συνόδου καὶ ἀπεδόθη δικαιοσύνη εἰς τοὺς κυριωτάτους αὐτῆς παράγοντας· ὑπολείπεται ὅμως ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀληθείας καὶ ὡς πρὸς τὰ πρὸ τῆς Συνόδου ἐκείνης καὶ μετ' αὐτὴν γενόμενα ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ τῶν κατωτέρω Συμβολῶν ἡμῶν σκοποῦμεν τὴν ἐπανόρθωσιν μεροληπτικῶν καὶ δὴ καὶ ἐσφαλμένων ἀντιλήψεων εἰς πρὸς τρία σημεῖα τοῦ προκειμένου ζητήματος : α) περὶ τῆς Ἑλληνικῆς πρεσβείας ἐν τῇ ἐν Κωνσταντία συνόδῳ· β) περὶ τῶν πρὸς τὸν τᾶπαν Μαρτῖνον τὸν Ε΄ διαπραγματεύσεων τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ γ) περὶ

τῶν πρὸς τὸν πάπαν Εὐγένιον καὶ τὴν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον διαπραγματεύσεων αὐτῶν.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΕΝ ΤΗ: ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑ: ΣΥΝΟΔΩ: (1414—1418)

1. Πάντες οἱ καθολικοὶ ἱστορικοὶ ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ μέχρι σήμερον ἀναγράφουσιν ὡς ἀναμφισβήτητον γεγονός ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην μεταρρυθμιστικὴν Σύνοδον τῆς Κωνσταντίας, τὴν συνελθούσαν ἐκ παντὸς τοῦ καθολικοῦ κόσμου, ἵνα θέσῃ τέρμα εἰς τὸ μέγα τῆς Δύσεως Ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα καὶ μεταρρυθμίσῃ τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ μέλη, παρέστησαν καὶ πρέσβεις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας—δέκα ἑννέα ἐπίσκοποι, ἡγουμένου τοῦ μητροπολίτου Κιέβου Γρηγορίου Τσαμπλάκωνος—προτείναντες τὴν «ἀνευ ὄρων» ὑποταγὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ρώμην ἐξ ὀνόματος τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Β' τοῦ Παλαιολόγου (1391-1425) καὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ τοῦ Β' (1416—1439). Οὕτως ὁ Cecconi, ἵνα τοὺς ἄλλους παραλίπωμεν¹, γράφει εἰς τὰς Ἱστορικὰς μελέτας του περὶ τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας: «Μόλις ἐγνώσθη ἐν Ἀνατολῇ ἢ ἐν τῇ Δύσει ἀποκατάστασις τῆς εἰρήνης², ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Β' Παλαιολόγος, συναινοῦντος καὶ τοῦ εὐσεβοῦς ἀμὰ καὶ σοφοῦ³ πατριάρχου τῆς ΚΠόλεως Ἰωσήφ, ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντίαν ἐπίσημον πρεσβείαν πρὸς τὸν πάπαν καὶ τὸν αὐτοκράτορα Σιγισμουῦνδον, πρὸς διαπραγματεύσειν τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἐξοισιν ἐπίσκοποι τοῦ ἑλληνικοῦ δόγματος, ἡγουμένου τοῦ Γρηγορίου Τσαμπλάκωνος, ἀρχιεπισκόπου Κιέβου, μετὰ πολυπληθοῦς ἀκολουθίας ἐπιφανῶν ἀνδρῶν διητυνῆθησαν εἰς Κωνσταντίαν. Ὁ Σιγισμουῦνδος, οἱ ἡγεμόνες καὶ ὁ κληρὸς ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ τῇ 19 Φεβρουαρίου 1418 εἰσῆλθον ἐπισήμως εἰς τὴν πόλιν. Γενό-

1. Fleury: Histoire Ecclésiastique t. XIV p. 379 ἔκδ. 1777. Theiner: Vicende de la Chiesa Cattolica di ambedue i riti nella Polonia et nella Russia da Caterina II iino a nostri di, Firenze 1863. t. I. p. 66—67. Hefele: Histoire des Conciles t. XI, 67—68 μετάφρ. γαλλ. Delarc 1876. Pichler: Geschichte d. Kirchl. Trennung. I. p. 383.

2. Διὰ τῆς ἐκλογῆς δηλ. τοῦ πάπα Μαρτίνου ε' τῇ 11 Νοεμβρίου 1417.

3. Ἐκ τῶν πηγῶν οὐδεμία ἐνδειξις ὑπάρχει οἷας δῆποτε σοφίας τοῦ πατριάρχου τούτου, ὅστις οὐδ' ἦτο πατριάρχης κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβεων.

μενοι δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ πάπα μετὰ τῶν ἐγκαρδιωκάτων ἐνδείξεων συμπαθείας ἐπέδειξαν εὐλαβῶς τὰ διαπιστευτήρια αὐτῶν καὶ ἐξέβηκαν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Παλαιολόγος μετὰ τῶν περι αὐτὸν πάντων καὶ σύμπασα ἡ Ἑλλάς ἀπεφάσισαν νὰ ὑποταγῶσιν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ρώμης, αἰρομένου τοῦ σχίσματος καὶ ἀποκαθισταμένης τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ¹.

2. Οὐδὲν ἐν τούτοις ἀνακριβέστερον τῆς παραδόσεως ταύτης, ἥτις εἶνε πλάσμα πολὺ μεταγενέστερον, πιθανῶς τῶν χρόνων τῆς ἐν Πολωνίᾳ καὶ νοτιῷ Ρωσσίᾳ ἐνωτικῆς κινήσεως τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀνατρέπεται δὲ ὑπὸ τοῦ Συροπούλου καὶ καθολικῶν αὐτοπτῶν τῆς ἐν Κωνσταντία συνόδου. Ἐκ τῶν δύο πηγῶν, ἐξ ὧν τὰ περι τῆς παραδόσεως ταύτης ἀντλοῦσιν οἱ νεώτεροι καθολικοὶ, ἡ μὲν τοῦ Theodorico de Vrie, Αὐγουστινιανοῦ μοναχοῦ καὶ αὐτόπτου ἱστορικοῦ τῆς Συνόδου, λέγει : «τὴν τούτου δ' ἀλήθειαν ἀπέδειξαν οἱ πρέσβεις τοῦ αὐτοκράτορος τῆς ΚΠόλεως, ἐνώπιον τῶν προέδρων καὶ τῶν πληρεξουσίων τῶν ἔθνῶν τῆς ἱερωτάτης Συνόδου, μεταξὺ τῶν τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους, οἵτινες εὐλαβῶς ἐπιδόντες τὰ διαπιστευτήρια αὐτῶν ἀνήνεγκαν, ὡς πιστότατοι πρέσβεις, ὅτι ὁ εἰρημένος αὐτοκράτωρ μετὰ πάντων τῶν οἰκείων καὶ διη καὶ πᾶσα ἡ Ἑλλάς ὑποταγήσονται τῷ ῥωμαίῳ ἀρχιερεῖ, γινομένου ἐκποδῶν τοῦ σχίσματος καὶ ἀσφαλῶς ῥιζουμένης τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ. Πρὸς δὲ τούτοις εἶπον ὅτι ἐπιστρέψουσι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰς ΚΠολιν καὶ τελέσαντες τὰ τῆς πρεσβείας αὐτῶν αὐθις ἐπανίσιν εἰς τὴν ἱερωτάτην σύνοδον καὶ οὐκ ἀποχωρήσουσι πρὸ τοῦ τέλους αὐτῆς»². Ἐν τούτοις οὐδεμία γίνεται μνεῖα τοῦ Τσαμπλάκωνος ἡ ἐπισκόπου ἐλλήνων, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου σαφῶς δηλοῦται ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεσταλμένοι ἐπέδσαν τὰ διαπιστευτήρια αὐτῶν μὴ ὑπάρχοντος ἔτι πάπα ἀλλὰ προέδρων τῆς Συνόδου, τ. ἔ. πρὸ τῆς 11 Νοεμβρίου 1417, ὅτε ἐξελέγη Μαρτίνος ὁ Ε'· τὸ δ' ἀναγραφόμενον ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέσβεις παρίσταντο μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους τῶν Γερμανῶν, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰ μὴ ὅτι ἔχοντες συστατικὰ γράμματα πρὸς τὸν φίλον τῶν Παλαιολόγων αὐτοκρ. Σιγισμουῦνδον³, παρ' αὐτῷ καὶ τοῖς γερμανοῖς ἀντιπροσώποις ἐφίλοξενοῦντο.

1. E. Cecconi : Studi Storici sul Concilio di Firenze, p. 5-6. Firenze 1869.

2. Herm. von der Hardt : Magnum Oecumenicum Constantiense Concilium, ἐν Helmstadt 1669 τ. I. pars 1 col. 161.

3. Πρὸβλ. Συροπούλου : Ἀπομνημονεύματα τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου ἐκδ. Creyghton ἐν Χάγη 1660 τμ. II, 12,8. Χαλκοκονδύλη : Ἱστορ. II,40 (παρὰ Migne t. 159 col. 84).

3. Ἡ ἑτέρα τῶν καθολικῶν μαρτυρία στηρίζεται ἐπὶ τῆς διηγήσεως τοῦ ἐκ Κωνσταντίας καὶ συγχορόνου τῆς Συνόδου Guebard Dacher, συγγραφέως τῆς *Ordinata descrizione delle grandi pompe dei Concilio di Costanza*, ὅστις ἀναγράφων τὴν ἀφιξιν τοῦ Ἑλληνοσ (religionis graecae) ἀρχιεπισκόπου Κιέβου Γρηγορίου Τσαμπλάκωνος μετὰ μεγάλης ἀκολουθίας, τῇ 19 Φεβρουαρίου 1418, ἐπάγεται ὅτι «μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τούτου ἐκ τῆς Λευκῆς Ρωσσίας ἦλθον πολλοὶ τάρταροι καὶ τοῦρκοι ἡγεμόνες, ἔτι δὲ καὶ 19 ἐπίσκοποι τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου... Ἦσαν δ' οἱ πρέσβεις οὗτοι ἀπομακρυσμένων χωρῶν καὶ ἐφοδιασμένοι διὰ πληρεξουσίων γραμμάτων, ἐπιστεύθη δ' ὑπὸ πάντων ἐν τῇ συνόδῳ ὅτι ἂν ἐπέλθῃ ἡ μεταρροθίμιας πάντες ἐκεῖνοι οἱ λαοὶ προσεθήσονται τοῖς χριστιανοῖς»¹. Ἡ δευτέρα αὕτη μαρτυρία οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἐκ ΚΠόλεως πρεσβείαν, ὡς λέγομένου ὅτι ὁ Τσαμπλάκων καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἦλθον ἐκ τῆς Λευκῆς Ρωσσίας, ἧς ὁ κλῆρος ἦτο *graecae fidei*. Πλὴν τούτου δὲ μεμαρτυρημένον εἶνε ὅτι οἱ περὶ τὸν μητροπολίτην Κιέβου, παρὰ τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου διαβεβαιώσεις τῶν πρὸ αὐτῶν εἰς Κωνσταντίαν ἐλθόντων πολωνῶν πρέσβεων τοῦ Jagello, ἐρωτηθέντες ἂν ἀποδέχονται τὴν μετὰ τῆς Ρώμης ἔνωσιν, τελειῶς τοιαύτην ἀπέρριψαν πρότασιν², ἐν ᾗ περὶ τῶν ἑλλήνων πρέσβεων ὁ de Vrie διαρρηθὴν λέγει ὅτι ζωηρῶς διεπραγματεύθησαν τὰ τῆς ἐνώσεως μέγιστον ὑπὲρ ταύτης ἐπιδείξαντες ἐνδιαφέρον. Πῶς ἐκ τῶν δύο τούτων διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀντιφατικῶν παραδόσεων ἐπλάσθη βραδύτερον μία κοινή, παριστάσα τὸν δις ὑπὸ τῆς ἐν ΚΠόλει Ἐκκλησίας καθαιρεθέντα καὶ ἀφορισθέντα ὁραιοῦργον Τσαμπλάκωνα³, ἐπιφορτιζόμενον ὑπὸ τῆς ἐν ΚΠόλει πολι-

1. Hardt ἐνθ' ἀνωτέρω τ. IV. pars XII col. 1511.

2. Foigt und Schubert: Jahrbücher des Johannes Lindenblatts oder Chronik des Joh. von Pusilie ἐν Königsberg (περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῆς Γερμανίας ἀπὸ τοῦ 1360—1419). Τὴν μαρτυρίαν παρελάβομεν ἐκ τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ» τοῦ μητρ. Εὐαγγελίου τ. I σ. 102 ἐκδ: 2 (ρωσσιστί).

3. Ὁ πολὺπλαγκτος καὶ παραγοποιὸς οὗτος βούλγαρος, εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐπιρροίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιθουανίας Βίτοφτ (πολων. Witold), διαρκῶς πολεμοῦντος κατὰ τῆς Μόσχας καὶ διὰ πολιτικοῦς καὶ προσωπικοῦς λόγους ἀποσπᾶσαντος τὸ Κίεβον ἀπὸ τοῦ ἐν Μόσχῃ ἐγκατασταθέντος μητροπολίτου Κιέβου καὶ πάσης Ρωσσίας Ἑλληνοσ Φωτίου, προετάθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Φωτίου ἐν Κιέβῳ ὡς ἀνεξάρτητος μητροπολίτης. Ὁ πατρ. Κπόλεως Εὐθύμιος (1410-1416), οὗ ἐξητήθη ἡ συγκατάθεσις, οὐ μόνον ἠρνήθη τὴν συναίνεσιν εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ καθήρσε καὶ ἀφώρισε τὸν Γρηγόριον, ὁ δὲ τοῦ

τικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς νὰ διαπραγματευθῆ ἔν Κωνσταντία τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ρώμης, ἐλθόντα δὲ καὶ πᾶν τοῦναντίον, ἀπορρίψαντα πᾶσαν τοιαύτην σκέψιν, πρὸς αἰσχύνην τῶν πολωνῶν ἀντιπροσώπων, οἵτινες διεβεβαίουν τὴν Σύνοδον πρότερον περὶ τῶν ἐνωτικῶν διαθέσεων τῶν Ὀρθοδόξων, τοῦτο γινώσκουσι μόνον ὁ ἰησουΐτης Ἰγνάτιος Kulczyński ¹, ὁ Fleury, ὁ Theiner, ὁ Hefele, καὶ ὁ Cecconi.

4. Ἐξ ὅσων ὁμως ἡμεῖς γινώσκωμεν παρὰ τοῦ Συροποῦλου, ἐπικυρουμένων καὶ ὑπ' ἄλλων ἀσφαλῶν πηγῶν, τὰ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἔν Κωνσταντία πρεσβείαν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1413 ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ, ἐξασφαλίσας εἰς ἑαυτὸν ἡσυχίαν παρὰ τῶν Τούρκων ², ἀλλὰ καὶ προβλέπων πολὺ ἐπισφαλές τὸ μέλλον τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὑπολειφθεισῶν εἰς τὸ Βυζάντιον Ἑλληνικῶν κτήσεις, ἐξέδραμε μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ Πελοποννήσου ἐπὶ μικροῦ στολίσκου. Καὶ κυρίως μὲν ἐσκόπει νὰ στερεώσῃ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχὴν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἐγκαθιστῶν αὐτοπροσώπως ὡς δεσπότην τῶν αὐτόθι Βυζαντινῶν κτήσεων τὸν δευτέρου αὐτοῦ υἱὸν Θεόδωρον, ὃν ἔτι ἀνήλικον ὄντα ἐν Μυστρᾷ εἶχε διορίσῃ ἐκ ΚΠόλεως ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου (1407). Ἡ αὐτόθι ὁμως παρουσία αὐτοῦ ἀπέβλεπε καὶ

Εὐθυμίου διάδοχος Ἰωσήφ οὐδ' ἄλλον τινὰ ἐδέχθη νὰ χειροτονήσῃ εἰς Κίεβον ὑποστηρίξας τὴν ἐνότητά τῆς ἐν Ρωσίᾳ Ἐκκλησίας, καὶ χειροτονηθέντα ἐν τῷ μεταξὺ τὸν Τσαμπλάκωνα ὑπὸ συνόδου ρώσων ἐπισκόπων, συγκληθείσης ἀξιόσαι ἐπιμόνω τοῦ Βίττοφτ, καθεῖλε πάλιν καὶ ἀφόρισε περὶ τὰ μέσα τοῦ 1417. Ἐκ τῆς περαιτέρω ἐνεργείας τοῦ Τσαμπλάκωνος, πλην τῆς μεταθέσεως τῆς ἑδρας ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῶν Τατάρων τῷ 1416 καταστραφέντος Κίεβου εἰς Βίλναν, γνωστὴ εἶνε ἢ εἰς Κωνσταντίαν πρεσβεία. Ἀξιόλογον περὶ τούτου μελέτην ἔγραψεν ἀνώνυμος ρώσος ἐν τῷ *Θεολογ.* Ἀγγελιαφόρῳ τῆς Μόσχας (1895 ἰουλ. σ. 55—77 καὶ ἀυγούστου 156—199), ὅστις ὁμως ἀγνοῶν τὴν ἀφηγησιν τοῦ Συροποῦλου δέχεται ὅτι εἰς Κωνσταντίαν ταυτοχρόνως καὶ κατὰ σύμπτων ἦλθον οἱ τε περὶ τὸν Τσαμπλάκωνα καὶ οἱ ἐκ Βυζαντίου πρεσβευταί, ἀποτελέσαντες οὕτω μίαν πρεσβείαν.

1. Specimen Ecclesiae Ruthenicae. Romae 1733 p. 119. Ἡ μαρτυρία παρὰ Cecconi p. 19—20.

2. Μετὰ τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ καταστροφὴν τοῦ 1402 ἐκλιπόντος τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ, ὅστις σοβαρῶς εἶχεν ἀπειλήσῃ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, αἱ τῶν υἱῶν αὐτοῦ μακροχρόνοι διενέξεις ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Μανουήλ οὐ μόνον ν' ἀναπνεύσῃ ἐλευθέρως, ἀλλὰ καὶ διατηρῆς μετὰ τῶν διαπληκτιζομένων τούρκων νὰ παραστῆ, βοηθήσας τὸν Σουλεϊμάν (1402—1413) καὶ Μωάμεθ τὸν α' (1413—1421) νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν Καλιφτείαν —Χαλκοκονδύλη Ἱστορ. IV. 108 παρὰ Migne t. 159 col. 204 κ. ἑξ.

εἰς τὴν περιστολὴν τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν ἐγχωρίων Ἑλλήνων ἀρχόντων, οἵτινες δι' ἴδια ὠφέλην σοβαρῶς παρηνώχλουν τὴν ἐν Μυστρᾷ Ἑλληνικὴν ἀρχήν¹, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ, τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ τείχους τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου (τοῦ *ἑξαμύλου*) πρὸς ἀποτροπὴν νέας εἰσβολῆς ἐκ τῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἡδὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατελημμένης μέσης Ἑλλάδος. Καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦτο ταχέως συνετελέσθη ἢ φύλαξις ὅμως αὐτοῦ καὶ ἡ ἄμυνα τῆς Πελοποννήσου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῆ ἄνευ τῆς συνδρομῆς καὶ τῶν πολυπληθῶν περὶ τὸν Ἰσθμὸν λατίνων. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἕνα μόνον τρόπον εὑρισκεν ὁ Μανουὴλ, τὴν εὐμενῆ πρὸς τοῦτο παρότρυνσιν τοῦ Πάπα δι' ἀφιτηρίου πρὸς τοὺς λατίνους τῆς Πελοποννήσου γραμματος. Ἡ ἀφορμὴ αὕτη ἔπεισε πάλιν τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον νὰ δοκιμάσῃ ἐκ νέου τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ καταρρέοντος κράτους τοῦ Βυζαντίου διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ ἐγίνωσκε μὲν ἐκ πικρᾶς πείρας καὶ ἑαυτοῦ καὶ πρότερον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ ε'² ὅτι σταυροφορία ἐκ τῆς Δύσεως κατὰ τῶν Τούρκων ἦτο ἂν μὴ ἀδύνατος πάντως ὅμως δυσκολωτάτη, ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἀτυχεστάτην πρὸ μικροῦ ἀποπείραν, τὴν καταλήξασαν εἰς τὴν ἦταν τῆς Νικοπόλεως³ ἔβαν-κάλιξεν ὅμως ἑαυτὸν διὰ τῆς ματαίας ἐλπίδος ὅτι ἀπέναντι τοιούτων σουλτάνων, οἵοι ὁ Σουλεϊμάν καὶ Μωάμεθ ὁ α'. μετριοπαθῶν καὶ συνδεδεμένων πρὸς αὐτὸν δι' εὐγνωμοσύνης, ἢ ἐκ τῆς Δύσεως ἀπειλὴ ἡδύνατο ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἄμεσον κίνδυνον. Γνωσταὶ δ' ἄλλως εἶνε καὶ αἱ περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως σκέψεις τοῦ Βασιλέως τούτου⁴. Ἴσως ὅμως διὰ τοῦ διαβήματος τούτου ἤλπιζεν ὁ

1. *Δούκα* Ἰστ. σ. 102 ἐκδ. Bonn. πρβλ. καὶ Χαλκοκονδύλη αὐτ. col. 217.

2. *Φραντζή* Ἰστορ. I, 11, 17—13, 57. *Χαλκοκονδύλη* II, 44 Migne t. 159 col. 89, 92, 101 πρβλ. καὶ col. 57—60.

3. *Χαλκοκονδύλη* II, 39 Migne t. 159 col. 81.

4. Ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν υἱὸν καὶ συνάρχοντα αὐτοῦ Ἰωάννην οὕτω περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν συνεβούλευε: «Λοιπὸν τὸ περὶ τῆς συνόδου μελέτα μὲν αὐτὸ καὶ ζήτηι καὶ μάλιστα διὰν χρεῖαν ἔχη; φοβῆσαι τοὺς ἄσεβεις τὰ δὲ ποιῆσαι αὐτὴν μηκέτι ἐπιχειρησθῆς αὐτό· διότι, ὡς βλέπω τοὺς ἡμετέρους, οὐκ εἰσὶν ἀρμόδιοι πρὸς τὸ εὐρεῖν μέθοδον καὶ τρόπον ἐνώσεως, συμφωνίας τε καὶ εἰρήνης καὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας, εἰ μὴ φροντίζουσι πρὸς τὸ ἐπιστρέφαι αὐτούς, λέγω τοὺς δυτικούς, ὡς εἶμεν ἀρχῆθεν τοῦτο δὲ ἀδύνατον ὄντως· σχεδὸν γὰρ φοβοῦμαι μὴ καὶ χεῖρον σχίσμα γένηται, καὶ ἰδοὺ ἀπεκαλύφθημεν τοῖς ἄσεβει». Πρὸς δὲ τὸν αὐτήκοον τῶν λόγων τούτων Φραντζῆν προσέειπε: «τῇ σήμερον ὡς παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς τὰ πράγματα οὐ βασιλεύσει ἡμῶν ἢ ἀρχῇ ἄλλ' οἰκονόμον». (Φραντζῆ Ἰστορ. II, 13, 178. Ὁ μακαρί-

Μανουὴλ νὰ στερεώσῃ ἐν τῇ πολλαχοῦ λατινιζούσῃ Πελοποννήσῳ τὴν θέσιν τοῦ υἱοῦ του Θεοδώρου τοῦ νέου δεσπότη. Οὕτω περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1416 πρεσβεῖα ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἐξ ἐπιφανοῦς Πελοποννησιακοῦ οἴκου Νικολάου Εὐδαιμονοῦϊωάννου ¹ καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ὁλένης Θεοδώρου ², ἀπῆλθεν εἰς Ἴταλιαν πρὸς τὸν πάπαν Ἰωάννην τὸν κγ' μετ' ἐπιστολῶν τοῦ αὐτοκράτορος ³, ὅστις παρεκάλει τὸν ῥωμαίων Ποντίφηκα ν' ἀποστείλῃ ἀφετήριον γράμμα πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ καθολικοὺς πρὸς φύλαξιν τοῦ τείχους τοῦ Ἰσθμοῦ, ἔτι δ' ἤξειο ὅπως ὁ πάπας συγκατανεύσῃ καὶ συνεργήσῃ εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Ἰταλικῶν ἡγεμονικῶν οἴκων ἐξεύρεσιν νυμφῶν διὰ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Τὸ δὲ τοιοῦτο ἤχθετο ὁ Μανουὴλ ἐν τῇ πρὸς τὸν πάπαν ἐπιστολῇ νὰ καταστῇ εὐδοίωνον σύμπτωμα συνεννοήσεως τῶν δύο Ἑκκλησιῶν ⁴.

δ. Ἡ κατάστασις ὅμως τῶν πραγμάτων ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑκκλησίᾳ ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας πρέσβεις ν' ἀπέλθωσιν ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Κωνσταντίαν, ἔνθα παρηκολούθησαν τὴν ἐξέλιξιν τῶν τελευταίων συνοδικῶν ἐργασιῶν καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπιτηδειοτάτου καρδινάλιου Ὁθωνος Colonna εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ὡς Μαρτίνου Ε'. Εἰς τὸν νεωστὶ ἐκλεγέντα πάπαν οἱ Ἕλληνες ἐπέδωσαν τὰ βασιλικά γράμματα ὃ δὲ Μαρτίνος ἀξιῶσας αὐτοὺς εὐμενοῦς υποδοχῆς ἔσπευσε νὰ πληρώσῃ

της Νικηφ. Καλογεράς ἐκ τῶν λόγων τούτων παραδόξως ἔκρινε τὸν Μανουὴλ ὡς αὐστηρῶς ὀρθόδοξον καὶ ἐπιρρίπτοντα τὴν εὐθύνην τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐνώσεως εἰς τὰς φιλάρχους ἀξιῶσεις τῶν δυτικῶν (Μάρκος ὁ Εὐγενικός καὶ Βησσαρίων ὁ Καρδινάλιος κτλ., σελ. 105).

1) Οὕτω καὶ οὐχὶ ὡς ὁ ἀρχ. Α. Δημητρακόπουλος ἐν τῇ *Ἱστορίᾳ τοῦ Σχίσματος* σ. 99 καὶ ἄλλοι ἀκολουθοῦντες αὐτῷ γράφουσιν Ἰωάννης Εὐδαίμων. Ὁ Συρόπουλος ἐν II.4.4 γράφει αὐτὸν Εὐδαιμονοῦϊωάννην (ὡς φέρεται ἐν τῷ παρ' ἡμῖν φωτιστικῷ ἀντιγράφῳ τοῦ παρισιοῦ χειρογράφου καὶ οὐχὶ ὡς ἐξέδωκεν ὁ Creighton Εὐδαίμονα Ἰωάννην ἢ ὁ ἐκδότης τοῦ Φραντζῆ II, 19, 200—201 καὶ III, 2, 222 καὶ 290 Σοφianoῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου). Ἐν τῇ πρὸς τὸν Μαρτίνον ε' ἐπιστολῇ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου τῆς 14 Νοεμβρίου 1422 ὁ πρέσβυς ὀνομάζειται Nicolaus Eudaemon (Cecconi p. XIV). Παρὰ Φαβριλίω τ. X. p. 103 (ἔκδοσις 1722) φέρεται τις Andreas Eudaemon Joannes ex Palaeologorum familia Cydonius Cretensis (ἐκ Κυδωνίας τῆς Κρήτης) ἀποθανὼν Ἰησοῦι τῆς 1625, ὃν ὁ Legrand ἀναγράφει ὀρθῶς Eudaemonojannis (Bibliographie Hellénique saec. XVII πολλαχοῦ).

2. Ὁ Cecconi ἐσφαλμένως ἐξέδωκεν Oleius.

3. Οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ Πατριάρχου. Βλ. τὴν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σημ. ἐπιστολὴν τοῦ Ἰωάννου. Ἡ πρεσβεῖα ἐστάλη ἐκ Πελοποννήσου ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Εὐθυμίου.

4. Ἐπιστολὴ Μαρτίνου ε' πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ ἀπὸ 6 Ἀπριλίου 1418 παρὰ Cecconi p. III doc. 1.

τὰ αἰτήματα τοῦ Παλαιολόγου· καὶ πρῶτον μὲν ἔγραψεν ἀφετήριον γράμμα πρὸς τοὺς καθολικοὺς τῆς Πελοποννήσου, προτρεπόμενος αὐτοὺς εἰς φρούρησιν τοῦ τείχους τοῦ Ἰσθμοῦ¹. Ἔπειτα δὲ συνήνεσεν ἵνα ἐξευρεθῶσι νύμφαι ἐκ τῶν Ἰταλικῶν ἡγεμονικῶν οἰκῶν διὰ τὸν διάδοχον Ἰωάννην Παλαιολόγον καὶ τὸν ἐν Πελοποννήσῳ νεαρὸν δεσπότην Θεόδωρον. Καὶ εἰς μὲν τὸν Ἰωάννην ἐξεδίδοδο Σοφία ἡ θυγάτηρ τοῦ δούκῃς Montferrat, εἰς δὲ τὸν Θεόδωρον ἡ Κλεώπη Malatesta ἐξ Urbino, συγγενῆς τοῦ πάπα². Τὸ ἀνεπίσημον ὅμως μέρος τῆς ἀποστολῆς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σημαντικὴν παρενόησιν, ἣς αἴτιοι ἐγένοντο αὐτοὶ οἱ πρέσβεις. Ὁ Εὐδαιμονοῖωάννης δηλ. εὐφρεθεὶς ἐν μέσῳ τῆς μεγαλοπρεπεστάτης τῶν συνόδων, ὅσας ποτὲ εἶδεν ὁ καθολικὸς τῆς Δύσεως κόσμος καὶ οἶαν ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων δὲν εἶδεν ἡ Ἀνατολή· εὐχολοῦν ἦτο νὰ ἐπηρεασθῆ ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν, αἵτινες ἐξηγγέλθησαν ἐν τῇ συνόδῳ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκ τοῦ μεγίστου κύρους, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ἐπὶ ἀσχοῦσα ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τὸν καθολικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀνακήρυξις ἐν Κωνσταντίᾳ τοῦ κύρους τῆς Οἰκουμενικῆς συνόδου ὡς ὑπερτέρου τοῦ ἀξιώματος τοῦ πάπα καὶ οἱ ἄλλοι περιορισμοὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ παρέστησαν πάντως εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνοῦ ὡς ἡ ἐπιθυμητὴ γέφυρα. ἡ καθιστάσα πιθανωτέραν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐμπνεύσεις καὶ ἐλπίδας ὁ Εὐδαιμονοῖωάννης εἰργάσθη καὶ προσωπικῶς ὑπὲρ τῆς λύσεως ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκλογῆς ἐνὸς πάπα ἀντὶ τῶν δύο διαπληκτιζομένων³. Τὰς τῶν αὐτῶν διαθέσεις τοῦ Ἑλ-

1) *Συρόπουλ.* II 6, 4-5. Ὁ Συρόπουλος ὅμως λέγει ὅτι τὸ διαβήμα τοῦ Πάπα ἔμεινεν ἀτελεσφόρητον : «Πρὸς οὓς δὲ ἡ συγχώρησις ἦν παρ' οὐδὲν αὐτῶν θέμενοι βέλτιον ἠγήσαντο οἴκοι μένοντες ὀρέγγειν καὶ ταῖς συνήθεσι συζῆν ἁμαρτίας ἢ συγχωρούμενοι φυλάσσειν τὸ ἑξαμίλιον. Ὅθεν αὐτοὶ μὲν ἔρρηγον οἴκοι, οἱ δὲ ἐκ τῆς Ἄγαρ τὸ τεῖχος συσχόντες καὶ καταστρέψαντες μυσῶν λείαν τὰ ρωμαϊκά τε καὶ τὰ ἐκεῖσε λατινικά ἐποίησαντο». Ταῦτα περὶ τῶν καθολικῶν βεβαίαι καὶ Ὁ Σχολάριος ἐν *ἐπιταφίῳ εἰς Θεόδωρον Παλαιολόγον* παρὰ Λάμπρου ἐν *Παλαιολογίαις* κτλ. Β' σ. 7.

2) Ἡ Σοφία ἦν δευτέρα σύζυγος τοῦ Ἰωάννου, μετὰ τὸν θάνατον τῆς ρωσίδος ἡγεμονίδος Ἀννης (Φραντζῆ I, 87, 110). Ἦλθε δ' εἰς ΚΠολιν τῇ 18 Νοεμβρίου 1419 καὶ ὁ γάμος ἐτελέσθη τῇ 19 Ἰανουαρίου 1420. Περιφρονηθεῖσα ὅμως διὰ τὸ δυσειδὲς ὑπὸ τοῦ ἐρωτομανοῦς Παλαιολόγου, μετὰ πενταετίαν ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἐπανελθούσα εἰς Ἰταλίαν (Φραντζῆ I, 40, 122 καὶ Χαλκοκονδ IV, 109 Migne t. 159 col. 205-208).

3) *Συρόπουλ.* II 5, 4 «Καὶ ἐπὶ τῇ ἐνώσει καὶ ὁμοσίᾳ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῇ πρὸς ἕνα πάπαν ὑποταγῇ πάντων τῶν λατινικῶν γενῶν καὶ αἰτῶν κατὰ τὸ εἶκος συνεργήσας τε καὶ ἀγωνισάμενος».

ληνος πρεσβευτοῦ ἔσπευσε νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ἐκμεταλλευθῇ ὁ ἐν τῇ συνόδῳ τότε παρῶν μισορίτης Ἕλλην μοναχὸς Ἀνδρέας, ὁ διὰ τὸν ζῆλον αὐτοῦ εἰς Λατῖνον ἐπίσκοπον Ρόδου προαχθεὶς καὶ τοσοῦτο ἐπιμόνως ἐργασθεὶς ἔπειτα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, κατὰ τὴν ἐν Φερράρα καὶ Φλωρεντία σύνοδον. Ὁ φιλόπατρις ἄλλ' ἀνεύθυνος Ἕλλην μισορίτης, ὁ ὄνειρον τοῦ βίου αὐτοῦ ἔχων τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ τῆς παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀποδοχῆς τῆς Ρωμαϊκῆς νεοδιδασκαλίας, προσέδωκε μελίζονα ἔλαστικότητα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἀποστολῆς, ὥστε ἐν τέλει νὰ παραχθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἤξιον νὰ ἐνωθῶσιν «ἀνευ ὄρων» μετὰ τῆς Ρώμης. Ἰσως ἐπηρέασε τὸν πρεσβευτὴν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἀνωτέρω ἐντυπώσεως συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ὁ ἀπὸ τινος εἰς Κωνσταντίαν μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ πάπα ἔλθων καὶ μεγάλων τιμῶν ἀξιώθεις γνωστὸς σοφὸς τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ ὁ Χρυσολωρᾶς². Ὁ Εὐδαιμονοῦϊωάννης οὕτως ἰσχυρῶς παρσύρθη, ὥστε ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔξαγγελίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν νέον Πατριάρχην Ἰωσήφ τὰ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ καὶ ἐπιδούς τὰ πρὸς αὐτοὺς γράμματα τοῦ Μαρτίνου «πολλοὺς καὶ περὶ τῆς ἐνώσεως λόγους ἀνέφερεν αὐτοῖς ὡς ἀπὸ τοῦ Πάπα, καὶ μεγάλην ἐπιθυμίαν ἔλεγεν ἔχειν τὸν πάπαν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πρὸς τὴν ἔνωσιν. Τὰ αὐτὰ δὲ ἀνήνεγκε καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ πρὸς πάντας σχεδὸν ἔλεγε τοὺς αὐτῷ πλησιάζοντας καὶ παρεκίνει τὰ πρὸς τὴν ἔνωσιν πραγματεῦσθαι»³. Ἡ παρασπονδία τοῦ Εὐδαιμονοῦϊωάννου ἐπισημότερα ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς μετὰ τριετίας, τῷ 1422, διαμαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου πρὸς τὸν Μαρτίνον, ὅστις εἰς ἐπιστολὰς, σταλείσας διὰ τοῦ μοναχοῦ Antonio di Massa, ἀνεμίμησε τοὺς ἐν ΚΠόλει τὰς παλαιὰς διὰ τοῦ Εὐδαιμονοῦϊωάννου δῆθεν προτάσεις περὶ «ἀπλῆς» ἐνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς. Ἀποκρινόμενος εἰς ταῦτα ὁ Ἰωάννης σὺν ἄλλοις ἔγραφε : «Πρὸς δὲ τοὺς πρώτους αὐτοῦ (τοῦ di Massa)

1. Αὐτόθι. «Ὁς ἡμεδαπὸς ὢν καὶ τῆς ἐνταῦθα παιδείας τε καὶ σοφίας Ἑλληνικῆς ἀπολαυκῶς, παριστρέψας ἀπῆλθεν εἰς λατίνους καὶ σύμφρων ἐκείνους γεγονὺς καὶ ἐπισκόπου τιμηθεὶς ἀξιώματι σπουδῆν ἐποιεῖτο αἰεὶ καὶ ἐτέρος ἐντεῦθεν ἑλκεῖσαι πρὸς τὴν δόξαν, ἦν αὐτὸς ἡρετίστατο· τὸ δὲ καὶ πάντας νομίσει ἀκολούθους εὐρεῖν εἰς μεγίστην αὐτοῦ εὐδαιμονίαν ἀνέκρινε». Περβλ. καὶ II, 14, 11 ἐνθα αὐτὸς λέγει περὶ ἑαυτοῦ «ἐγὼ εἰμι πολίτης καὶ ὀφειλέτης τῆς πατρίδος ταύτης καὶ ἀγαπῶ τὸ καλὸν αὐτῆς».

2. Hardt παρὰ Mansi t. XXVIII p. 665.

3. Συρόπουλ. II, 7, 5.

λόγους... ὅτι παρ' ἡμῶν ὁ ἐπιλόγιος Νικόλαος Εὐδαίμων καὶ ὁ σεβασμιος ἐπίσκοπος Ὀλένης εἶπον ἡμᾶς ἐθέλειν ἔνωσιν ἀπλῶς κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, οὕτως χαλεπὸν ἦν ἀποκρίνασθαι· Ἐπειδὴ μέντοι αὐτῷ τῷ πρέσβει δια λόγων ἀπεκρινάμεθα, παρ' οὗ ἡ Ἀγιότης σου πάντα εἴσεται, καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων σαφῶς διαβεβαιούμεθα ὅτι οὐ μόνον ἐκείνοις (τοῖς περὶ τὸν Εὐδαιμονοϊωάννην) οὐδὲν τοιοῦτον ἐπετάξαμεν, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως ποτὲ τοῦτο εἰπεῖν διανοήθημεν ἀλλ' ὅ,τι ἐν τοῖς γράμμασιν ἡμῶν ἐγράψαμεν, τοῦτο καὶ οὐδὲν ἄλλο οἱ πρέσβεις ἡμῶν ἐπετάχθησαν διασαφῆσαι καὶ ἐξηγήσασθαι τοῖς αὐτῶν λόγοις, γενέσθαι δὴλα δὴ σύνοδον οἰκουμενικὴν κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὸ εἰωθὸς τῶν ἁγίων ἐπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ὅ,τι ἂν συγχωρήσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον πρὸς τὴν εἰρήνην τοῦτο κυρῶσαι καὶ τηρεῖν»¹. Οὕτως ἔχει ἡ περὶ τῆς ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντίας Ἑλληνικῆς πρεσβείας ἀλήθεια, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται πάντῃ ἀβάσιμος καὶ ἄνευ οἴου δῆποτε ἱστορικοῦ κύρους ἢ παρὰ τοῖς καθολικοῖς ἀπὸ τοῦ 13^{ου} αἰῶνος ἐπίμονος παράδοσις περὶ ἐπισήμου ἐκ Βυζαντίου προτάσεως ἐν Κωνσταντίᾳ πρὸς ὑπαγωγὴν ἄνευ ὄρων τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ῥώμην. Ἡ ἀπώλεια τοῦ Α'. τμήματος τῶν **Ἀπομνημονευμάτων** τοῦ Συροπούλου πάντως ἐστέρησεν ἡμᾶς πλειόνων λεπτομερειῶν πρὸς διάφωσμον τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐξ ὧν ὅμως περιεσώθησαν παρ' αὐτῷ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν μεταξὺ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀλλῆς καὶ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἧς ψιχία μόνον μέχρι τοῦδε ἔδωκεν εἰς τὴν δημοσιότητα ἡ Ῥώμη καὶ αἱ βιβλιοθήκαι τῆς Φλωρεντίας, τῆς Βασιλείας καὶ τῶν Παρισίων, ἐκπίπτει μὲν ἡ παλαιότερα Ῥωμαϊκὴ παράδοσις περὶ ἐπισήμου πρεσβείας ἐξ 20 Ἑλλήνων ἐπισκόπων ὑπὸ τὸν Τσαμπλάκωνα, ὡς αὕτη διατυπύεται παρὰ τοῖς καθολικοῖς, ἀποκαθίσταται δὲ ἡ ἀλήθεια περὶ τῶν ἐκ Βυζαντίου ἐν Κωνσταντίᾳ ἐνωτικῶν διαβημάτων.

¹ Ἐπετα: συνέχεια]